

Gondolatok a tanyáról

**Készítette: Palánkai Ádám
Neptun kód: F8LDUH
MKK/KTI TV 1. évf**

Gondolatok a tanyáról

A tanyaival kapcsolatban a dolgok tisztábban látása érdekében, először is vegyünk át néhány alapvető tudnivalót, most a teljesség igénye nélkül:

A klasszikus tanya legáltalánosabb fogalmát és funkcióját Györffy István adta meg: „Tanya, vagy régebbi nevén szállás alatt a magyar Alföld szétszórt, magányos telepeit értjük, melyek ma a mezőgazdasági munkák, s általában a gazdálkodás középpontjai, régebben pedig a lábas jószág teletető helyei voltak. A tanya azonban nem önálló településforma, hanem a hozzá tartozó földbirtokkal együtt valamely város vagy nagyközség függvénye.” Lényegében Györffy I. fogalmazását fogadta el Erdei F. is, amikor a tanya ismérveit a következőkben állapította meg:

1. magányos telep, olyan épület vagy épületcsoport, amely kívül esik a városok vagy falvak zárt tömbjén;
2. mezőgazdasági, ill. általánosabban östermelői célt szolgál, tehát állattartásnak, földművelésnek, erdőgazdálkodásnak vagy halászatnak a színhelye;
3. az említett termelésben foglalkozónak a tartózkodási helye rövidebb vagy hosszabb időre, de semmiképp nem a letelepedési helye.

A tanya fenti ismérvei a 20. század folyamán, de különösen a második világháború utáni kollektivizálás következményeként lényegesen megváltozott. A tanya fogalom mögött lévő tartalom nem volt azonos a korábbival (Becsei J. 1993), de lényegesen módosult a tanyaéhoz kapcsolódó társadalom is. Ennek eddig nem hangsúlyozott vonásait témánk szempontjából feltétlenül figyelembe kell vennünk, amit az alábbiakban fogalmazhatunk meg:

1. A korábbi tanyasi élet, valamint a kötődés újféle módja eredményezte azt, hogy a korábbi évtizedekben egy szemléletében és életvitelében, valamint hagyományaiban más paraszti társadalom élt a tanyaikon, mint ma. Ez a társadalom a tanya alapítójának, építőjének, családi hagyományai folytatójának tudta magát. A tanyát nem a kiesettség, a várostól és a civilizált életkörülményektől való megfosztottság eszközeként érezte magáénak, hanem ősei és a maga harcai jussának, az individuális lét biztos alapjának és forrásának tekintette. Az ősi hagyomány is más módon származott át nemzedékről-nemzedékre, továbbá a családok egy része ilyen vagy olyan, különböző kötődések alapján is kapcsolódott a faluhoz vagy a városhoz
2. Ez a társadalom - a paraszti világ és gazdálkodás zártságából következőleg - akkor a mezőgazdálkodáson kívül más tevékenységet és megélhetési lehetőséget elképzelni is csak nehezen tudott, így a gazdasági biztonság alapvető pillére a tanya és az ott folytatott gazdálkodás volt. Végző soron az individuális gazdálkodás által kialakított hagyományrend, életvitel és magatartás határozta meg a tanyaéhoz való viszonyulás jellemzőit.

3. Az elmúlt évtizedek gazdasági és társadalmi átalakulásai lényeges változásokat hoztak a tanya szerepében és az ott élő tanyasiak, pontosabban az ott lakó emberek életében, szemléletében, kultúrájában és az általuk determinált jövőbeni elképzeléseikben, terveikben és vágyaikban. Az iparosodás következtében új munkafajta kínált új megélhetési lehetőséget. Ahhoz azonban, hogy a tanyasi parasztság élni is tudjon ezzel a lehetőséggel, szükség volt arra is, hogy a korábbi zártság feloldódjék. Ebben segített a térbeli és közlekedési kapcsolatok új rendje, amelynek alapvető áramlási irányai a lakóhely és a munkahely közötti közlekedés.

4. A mezőgazdaságban is megjelentek a modern gépek, az új termelési és tenyésztési technológiák, s ezek átalakították a gazdálkodást, ezzel a benne résztvevő embert, magát a paraszti társadalmat is. Tehát lényegesen átalakult a tanyasi társadalom struktúrája, foglalkozási szerkezete, a földhöz és a mezőgazdasághoz való viszonya, ezeken keresztül a tanyákhoz való viszonya is. Eközben egy új generáció is felnövekedett a tanyákon, amelynek szemléletét a föld már nem mint a birtoklás tárgya, hanem mint a termelés eszköze alakította. Iskoláik egy részét a városban járták ki, és inkább vonzódnak az ottani élethez, a kultúraltabb munkakörülményekhez. A tanyasi élet tradíciója is másként öröklődött át. Summáisan azt mondhatjuk, hogy a korábban tanyán élt zárt paraszti társadalom a tulajdonviszonyok átalakulása és a gazdasági fejlődés eredményeként megmozdult, s ez a mozgás mind térben, mind a társadalom különböző csoportjai között igen nagy méreteket öltött.

A mezőgazdaság kollektivizálása az előbbi korszakkal homlokegyenest ellentétes fejlődést emelt törvényerőre. Röviden azt mondhatjuk, hogy megszűnt a tanyák létének korábban ismert társadalmi-gazdasági alapja, s megindult a tanyavilág pusztulása. Ezt a háztáji gazdaságokban rejlő lehetőségek kihasználásának lehetősége lassította. Az új birtokrend kialakulásáig több, egymás hatását erősítő, illetve rontó tényezővel kellett számolni. Közülük kettő alapvetően mezőgazdasági eredetű. Nevezetesen a nagyüzemek léte, amely a tanyai település és gazdálkodási viszonyok felszámolását követelte, a másik a háztáji gazdaságok lehetőségeinek fokozottabb kihasználása, amely a tanyán lakást konzerválta, sőt olykor új tanyák építésére is csábított.

A szövetkezeti tulajdonba került üzemi területek tagosításuk után függetlenné váltak a kisüzemi gazdálkodás céljait szolgáló tanyai lakástól, vagyis a munkahelyek a nagyüzemekbe koncentrálódtak, míg a lakóhelyek továbbra is mozaikszerűen szétszóródva maradtak, továbbra is fenntartva a hozzá kapcsolódó gazdasági tevékenység decentralizáltságát.

Napjainkra a tanyán élők foglalkozási szerkezetében is óriási változások mentek végbe, s ez a tanya és a zárt település között eddig nem, vagy csak alig ismert kapcsolatot hozott létre. Akiknek a tanya csak lakóhely, azoknak ez olyan szükségmegoldás, amelyet abban a pillanatban feladnak, amint lehetőségük nyílik arra, hogy valamelyik zárt településen lakáshoz jussanak. Míg korábban a városban lakóknak a tanya volt a munkahelye, ma a tanyasiak egy részének a munkahelye a városban van. Gazdaság és lakóhely tehát ismét külön áll előttünk, csak éppen fordított viszonylatban. Ráadásul a munkahely által kínált életforma és a tanyai lakóhely adta lehetőség ellentmondásba kerül egymással.

A fent vázolt folyamatok felvetik a kérdést, hogy a mai földmagántulajdon mennyire élesíti újjá a tanyai települési és gazdálkodási formát. Valójában azt kell mondanunk, hogy önmagában a föld magántulajdonba kerülése nem elégséges tényező a tanyarendszer újrakeletkezéséhez, mert az azt létrehozó társadalom lényegesen átalakult.

Az előzőekben taglalt gondolatokat azzal folytatnám, hogy magam is a rendszerváltás után, és városban nőttem fel, messze a tanyak világától, itt a Zempléni-hegység lábánál. Fizikai és szellemi értelemben véve is távol esünk már a tanyasi élettől. Eddigi életem során elenyésző ismeretanyag jutott el hozzám erről a számomra talán már kicsit misztikusnak is tűnő világról. Neveltetésemnek köszönhetően azonban úgy érzem nem halt ki belőlem ez az életérzés, talán valamikor az én őseim is ott élhették le életüket a tanyán. Arra tanítottak, hogy tiszteljem és szeressem a természetet, a lét minden formáját. Valószínűleg ennek is köszönhetően jöttem el pont ide és pont ezt tanulni. Természetvédelmi mérnök hallgató lettem. A 2. félévem kezdetén még nem tudtam, hogy pontosan miket fogok megtanulni, de utólag mondhatom, hogy jó döntésnek bizonyult felvenni, A tanya és gazdálkodása című tárgyat. Az órákon elhangzott, és önszorgalomból elolvasott ismeretanyagokat talán soha nem szereztem volna meg. Rohanó világunk mást diktál, és sajnos pont a legfontosabb dolgok lettek háttérbe szorítva a pénzért, megélhetésért folytatott öltreemenő hajszában, elterelve a figyelmet többek között olyan dolgokról mi lelkünket táplálná.

Nem céлом kijelentéseket tenni vagy mással ellentmondásba keveredni, hiszen tudatában vagyok, hogy a témában neves emberek mérföldekekkel jobban otthon vannak. Csupán néhány mondatban szeretném leírni saját véleményem, habár szinte lehetetlen pont nekem újat mondanom. Én mindössze a feladatom végzem, a tanyáról írok.

Heves érzelmeket váltottak ki belőlem Szentí Tibor írásai. Hol megbotránkoztattak a múlt csúfos eseményei, hol pedig már-már könnyeimet visszafojtva kellett megtudnom a szomorú igazságokat, milyen élet is volt az, hiszen jórészt csak a múlt időben beszélhetünk. Csodálattal és tisztelettel gondolok vissza a „parasztokra”, bonyolult életvitelük ellentmondásokkal és küzdelemmel teli, hol békés és nyugodt, hol keserves és megaláztatásokkal teli küzdelem. Ha tudnám, hogy őseim tanyán éltek, kétségtelenül csakis büszkeség tölthetné el szívem. Sajnos nagyon kevesek tudják mi is volt az a tanyasi élet, mi a történelme. Azt gondolom ezt már az általános iskolákban tanítani kellene a szerintem sokszor felesleges és „megcsinált” történelem helyett. Nem tudom mely szó lenne rá legmegfelelőbb és hogy kell-e egyáltalán rá szó, én minden esetre magamban dicsőnek veszem a tanyasi múltat, bármit is tett vele a világ.

Nagyon kevesen vannak, akik még ismerik, tisztelik a Földanyát, az átlagember szívéből, de még „szótárából” is eltűnt. Elméjét elhomályosították, múltját átírták, adtak neki új célokat, megmondják mit csináljon már kicsi korától kezdve elkezdődik az eredetileg vele született belső értékek szándékos, tudatos kiirtása. Mást sem hangoztatnak jobban, mint a szabadságot, társadalmunk azonban tökéletesen álcázott leigázott „juhnyáj”, mely azt, és ott legeli amit neki a „juhászok” diktálnak. Azért nem eszik azt a kását ennyire forrón... Vannak kitörési lehetőségek, bizonyos mértékig el lehet még hagyni társadalmunk, világunk kalitkáját, ez azonban valljuk be, már talán soha nem lesz teljes szabadság. Bizonyos kötöttségek, kötelezettségek mindig lesznek, de a fogyasztói társadalom, annak minden tulajdonságával, természeténél fogva kitaszítja magából azokat a tagokat akik másképpen gondolják, csakúgy, ahogyan anno a tanyáról üldözték el, ölték meg azokat akik nem szolgálták azt megfelelően. Láthatatlan béklyó van rajtunk, melynek súlyát már szinte észre sem vesszük, így nőttünk fel, így éltek szüleink, nagyapáink. Érzékeinket megpróbálja elhomályosítani a technika megannyi csillogó vívmánya, annak az embernek azonban, aki legbelül „paraszt” maradt, ezek soha nem fogják betölteni a lelkében tátongó űrt, amit csak és kizárólag a természet pótolhat. Minden visszavezethető két alapvető létszükségletre, az állattenyésztésre és a növénytermesztésre és ami hozzájuk kapcsolódik. Megint csak visszajutottunk a Földanyához... Ahhoz a Földanyához, mely életet adott nekünk és tart életben. Mégis számtalan formában tapossuk, igázzuk, már-már semmi nem szab határt a pusztításnak, mint

maga a Földanya. Rengeteg tudományos adat és kutatás bizonyítja, hogy az emberiség ellen fordul, (maga ellen fordította azt) mert nem tűrheti, hogy egyetlen állatfaj, (Szent-Györgyi Albert által csak őrült majomnak nevezett) az ember tönkretégye a Földön kialakult bámulatosan változatos életet.

Térjünk vissza kicsit közelebbi léptékben a tanyára. A valamikori tanyasi élet mára kivitelezhetetlen lett. Megannyi tényező lehetetleníti el azt az életvitelt. Bár lehetőség van rá, hogy tanyát vegyünk és ott éljünk, a világ abba az irányba halad, hogy ezt a lehetőséget mindinkább kiiktassa. Elurbanizálódunk, globalizálódunk, a technika óriási mértékben fejlődik, szerintem azonban az emberek, egyre üresebbek, egyre életképtelenebbek lesznek törvényszerűen, magukat és más fajokat is a kihalás felé sodorva. Elfelejtik azt a tényt, hogy „a pénzt nem lehet megenni”, tehát szükségünk van a természetre, lehetőleg minél érintetlenebb formában. Az azonban jól látszik, hogy a világ pont nem ebbe az irányba tendál, mondhatni vakon a vesztébe rohan, az utolsó pillanatig próbálja maximálisan kiélvezni életét, hamis illúziókat kergetve.

Vannak már emberek, akik ezt észrevették, vannak már másképp gondolkodók, akik a jobb világért küzdenek. A jövőben természetvédelmi mérnökként én is ezért a célért fogok munkálkodni.

A tanyasi emberek szellemisége máig is él és ott lakik a szívünk mélyén, csak tanuljuk meg meghallani a szavát, mert még nem hallgatott el.